

Марина Т. Костић
Министарство одбране, Београд

Урош В. Живковић
Институт за стратегијска истраживања
Министарства одбране, Београд

НАРУШЕНИ БИЛАТЕРАЛНИ ОДНОСИ НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ И БЕЗБЕДНОСТ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Сажетак

Предмет овог истраживања је однос нарушених билатералних односа држава Западног Балкана и безбедности Европске уније (ЕУ) који се истражује кроз употребу класификације нивоа конфликтности одређеног билатералног односа који даје др Марта Зорко. Иако се ова класификација, која обухвата четири нивоа конфликтности и разврстава их у спорове или сукобе, користи за истраживање билатералних граничних спорова, сматрамо да иста представља најпогоднији оквир за ово истраживање. Истраживање нарушености билатералних односа и регионалне сарадње на граничним појасевима Европске уније, који представља и Западни Балкан, постаје изузетно значајно ако узмемо у обзир да су неке од највећих претњи за ЕУ тероризам, пролиферација оружја за масовно уништење и нелегалне миграције, за чије је спречавање потребна добра сарадња држава региона. Резултати истраживања указују на то да регион Западног Балкана још увек није трансформисан у мирољубиву заједницу и да се још увек налази на нивоу коегзистенције. Такође, истраживањем је утврђено да билатерални односи Македоније представљају највећи безбедносни изазов за ЕУ, будући да је идентификовано да она има два нарушена билатерална односа на нивоу сукоба који су социјеталне природе и са државама које су већ чланице Европске уније. Тако-

ђе, спроведено истраживање указује на то да је нарушеност тзв. социјеталних односа трајнија и интензивнија, док се они око границе могу решавати и судским путем, као у случају Хрватске и Словеније.

Кључне речи: билатерални односи, Западни Балкан, Европска унија, конфликтност, безбедност

Интеграције у Западној Европи, настале као мировни пројекат под окриљем Сједињених Америчких Држава, чиниле су део процеса регионалног помирења, успостављања трајне сарадње и превазилажења сукоба кроз стварање економске, а касније и политичке институционалне сарадње у региону. Имајући у виду успех који је постигао овакав приступ, промену структуре међународног система након краја хладног рата, исказану жељу држава централне и источне Европе да се „врате Европи“ и још увек неразвијену европску спољну и безбедносну политику, Сједињене Америчке Државе су биле главни фактор дефинисања односа у региону Западног Балкана и покретач бројних регионалних механизма и иницијатива, као и стављања региона под „кишобран“ НАТО-а и Европске уније.¹⁾

Будући да је признање нових држава насталих распадом Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ) било базирано на принципима деколонизације, од ових држава се захтевало прихватање западне форме уређења друштва и државе, као и граница насталих по принципу *uti possidetis juris*. Сједињене Америчке Државе и Европска унија су, самим тим, отпочеле процес регионалних интеграција и успостављања све већег броја регионалних иницијатива и организација, као канала за сарадњу између држава Западног Балкана и припремање дотичних земаља, да се кроз регионални приступ и решавање проблема приближе чланству у Унији и покажу сопствену зрелост и превазилажење насилних и конфронтирајућих метода решавања међусобних проблема.²⁾ Такође, развили су критеријуме и механизме за чланство и тиме дефинисали шта значи ”западни тип” уређења друштва и државе и какви би односи требало да се успоставе у евро-атлантском међународном друштву. Међутим, слично као и државе које су прошле кроз процес деколонизације односно задобијања своје независности, државе региона Западног Балкана наставиле су да користе

1) Погледати: Душко Лопандић и Јасминка Кроња, *Регионалне иницијативе и мултилатерална сарадња на Балкану*, Европски покрет у Србији, Београд, 2010.

2) Урош Живковић, „Утицај процеса европске интеграције на спољну политику Србије: пример регионалне сарадње и добросуседских односа“, *Синтезис IV/1*, 2012, стр. 115.

концепте национализма, територијалитета и суверенитета, како би оствариле своје циљеве, и довеле до грађанских ратова у оним државама које нису биле етнички хомогене.

Данас, такође, врсте, конфликтни потенцијал и начин решавања нарушених билатералних односа, који захтевају управљање од стране ЕУ, указују да се регион Западног Балкана у типологији међународних друштава може окарактерисати као коегзистенција у којој су кључне установе суверенитет, територијални интегритет, равнотежа снага, дипломатија, управљање од стране великих сила, рат и међународно право.³⁾ Ови принципи и данас представљају значајне елементе спољних политика држава Западног Балкана иако их је процес стабилизације и придруживања политички и правно (потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању) условио, да остваре регионалну сарадњу и добросуседске односе. Чињеница да регион у коме се налазе државе кандидати представља уједно и гранични појас Европске уније (ЕУ) и да је у Европској стратегији безбедности Балкан неколико пута наведен као неуралгична тачка за готово сваку од дефинисаних безбедносних претњи,⁴⁾ односе међу овим државама чини изузетено значајним за стабилност и безбедност саме Уније. Из тог разлога, не би требало да зачуди што је главни стратешки одговор ЕУ и њених држава чланица у циљу осигуравања сопствене безбедности изградња безбедности у њеном непосредном суседству.⁵⁾

Имајући у виду ову стратегију ЕУ, циљ рада је да кроз анализу спољнополитичких приоритета и класификацију нарушених билатералних односа држава Западног Балкана, према врсти и фази у којој се налазе, одреди у којој мери они представљају безбедносни изазов за Европску унију.

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

Анализа спољнополитичких приоритета држава Западног Балкана омогућава нам да сагледамо ставове и могуће акције одређене државе који могу бити у супротности са ставовима и акцијама других држава и у том смислу представљати извор нарушавања

3) Бери Базан разликује четири општа типа међународних друштава: политику силе, коегзистенције, сарадње и конвергенције. Погледати у: Barry Buzan, "How regions were made, and the legacies for world politics: an English School reconnaissance", in: *International Relations Theory and Regional Transformation* (edited by T. V. Paul), pp. 22-46.

4) Тероризам, пролиферација оружја за масовно уништавање, регионални сукоби, неуспех држава (state failure) и организовани криминал.

5) Погледати: Безбедна Европа у бољем свету – Европска стратегија безбедности, 2003.

билатералних односа две земље. Они нам омогућавају идентификацију проблема који ће бити класификовани као спор или сукоб и који ће у складу са тиме имати већи значај за безбедност Европске уније.

Из прегледа нарушених односа између држава кандидата и потенцијалних кандидата за чланство у ЕУ, који ћемо размотрити у наредном делу рада, они се могу класификовати у најмање две врсте. Према статусу субјеката који учествују у нарушеном билатералном односу, они се могу сврстати у нарушене односе које ове државе имају међу собом и оне које имају са државама чланицама. Нарушени односи држава кандидата са државама чланицама су од посебног значаја за стабилност ЕУ, будући да државе чланице свој статус могу користити за блокирања напредовања преговарачког процеса држава кандидата или потенцијалних кандидата за чланство у ЕУ. Такође, нарушени билатерални односи се могу класификовати према садржини и у том смислу они се могу поделити на нарушене односе око граница и статуса територија, статуса националних мањина, питања идентитета, културе и језика или оне произашле из ратног наслеђа.

У наредном делу рада истражићемо у којој мери сваки од ове врсте нарушених билатералних односа представља изазов за безбедност региона, али и саме Европске уније, прегледом спољнополитичких приоритета држава Западног Балкана који нам омогућава да уочимо однос према другим државама региона, као и усмереност деловања одређене државе ка њеном суседству која може бити извор потенцијалне нестабилности. Такође, применићемо класификацију нарушених билатералних односа коју даје Марта Зорко са Факултета политичких знаности из Загреба, јер представља методолошки и теоријски јединствен и лако разумљив оквир за ово истраживање. Њега посебно чини пријемчивим и чињеница да га она у својим текстовима користи управо на примерима спорова/сукоба између република бивше Југославије,⁶⁾ иако пре свега базираним на граничне спорове/сукобе.

Ауторка разликује четири фазе билатералних конфликта. Прва фаза подразумева препознавање постојања проблема кроз постојање контрадикторних ставова који се могу прочитати из медијских натписа, различито дефинисаних докумената, техничких

6) Погледати: Марта Зорко, „Конфликтни потенцијал добросуседских односа: Случај Хрватске и Словеније“, *Политичке перспективе*, бр. 2/2011, Факултет политичких наука, Београд, стр. 43-62 и „Конфликтни потенцијал добросуседских односа: Случај Хрватске и Црне Горе“, *Политичке перспективе*, бр. 1/2013, Факултет политичких наука, Београд, стр. 57-75.

проблема на терену или студије научне заједнице. Друга фаза подразумева укључивање шире јавности, појединачне ескалације насиља или изоловане ексцесе на терену. С обзиром да сукоб, као такав, још не постоји, у прве две фазе ради се о спору. Трећу фазу, међутим, карактеришу негативне дипломатске акције, као што су економске санкције, блокаде неких споразума; оштре критике у јавности, могуће уплитање треће стране, и сл. Тензије расту, на државном и подржавном нивоу и могући су различити организовани или спорадични инциденти. У овој фази спорно питање постаје политичка тема те почињемо да говоримо о сукобу. Четврту фазу карактерише избијање оружане акције, независно од тога да ли се она догађа само у одређеним сегментима друштва или на државном нивоу. Ова фаза обухвата ескалацију насиља према дефинисаним појмовима војних међдржавних спорова и рата.⁷⁾

СПОЉНОПОЛИТИЧКИ ПРИОРИТЕТИ ДРЖАВА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА И КЛАСИФИКОВАЊЕ НАРУШЕНИХ БИЛАТЕРАЛНИХ ОДНОСА

Приоритети спољне политике Албаније односе се на: стратешко партнерство са САД и ЕУ, испуњавање обавеза проистеклих из чланства у НАТО, напредовање у процесу приступања Европској унији, побољшање односа и продубљивање економске сарадње са суседним земљама, права Албанаца у Македонији, Црној Гори и „Прешевској долини“ и решавање питања Чамерије у Грчкој,⁸⁾ консолидација односа са суседима које су чланице ЕУ и НАТО попут Италије, Грчке и Турске заснована на стратешким пројектима за економски опоравак при чему ће предност бити дата „енергетској дипломатији“, као и стратешки односи са Косовом и брига о Албанцима у свету.⁹⁾ Стављање питање статуса албанске националне мањине у суседним државама или деловима држава (попут „Прешевске долине“) у приоритете спољне политике Албаније, као и избор инструмената којима се ово може постићи, може бити супротности са израженим ставовима и акцијама државе на

7) Марта Зорко, „Конфликтни потенцијал добросуседских односа: Случај Хрватске и Словеније“, *Политичке перспективе*, бр. 2/2011, Факултет политичких наука, Београд, стр. 54.

8) Албански назив за северни Епир.

9) Спољнополитички приоритети Републике Албаније, Министарство спољних послова Републике Албаније, <http://www.puneteshashtme.gov.al/en/mission/priorities/priorities>, приступљено: 15.04.2015.

које се односи попут Србије (статус Албанаца у Прешевској долини и статус тзв. Косова), Црне Горе и Македоније (статус албанске мањине) и Грчке (статус Албанаца у северној Грчкој и гранични однос на Јонском мору).

Примењујући претходно наведену класификацију нарушени билатерални однос однос Албаније са Србијом се односи на статус националних мањина и статус дела територија и у овом моменту налази се на нивоу спора тј. постојања и реаговања на супротне ставове и изјаве. Инциденти попут оног на фудбалској утакмици Србије и Албаније када је дрон који је носио мапу тзв. Велике Албаније улетео на терен, постављање истих мапа на резиденције албанских званичника, мото под којим је 23. марта 2015. године одржана друга заједничка седница влада Албаније и „Косова“ а који гласи „Једна земља, један народ, један сан“ и изјава премијера Албаније након седнице у којој се наводи да она представља албанско национално уједињење преко Европске уније¹⁰⁾, као и изражавање намере о уједињењу Албаније са тзв. Косовом „на класичан начин уколико ЕУ не буде отворила путеве за европску интеграцију Косова“¹¹⁾ представљају неке од показатеља конфликтности односа две државе.

Нарушени односи између Албаније и Македоније такође се односе на статус националне мањине као и дела територије и могу се сврстати у ниво спора који има висок степен конфликтног потенцијала, имајући у виду поновно оглашавање Албанске националне армије из априла 2012. године и њене циљеве стварања Велике Албаније, притужбе Албанаца на непропорционално представљање у институцијама Македоније,¹²⁾ као и пораст албанског национализма на који указују најновије изјаве званичника Албаније у вези са мапом и концептом тзв. Велике Албаније.

Односи између Албаније и Црне Горе такође се могу везати за статус албанске националне мањине, што се може ишчитати из спољнополитичких приоритета Албаније. Имајући у виду спорадичне инциденте као што је скрнављење православне цркве на Румији 7. августа 2012. Године, као и територијални обухват тзв.

10) „Рама: ЕУ уједињује Албанију и КиМ“, Б92, 23.03.2015. http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2015&mm=03&dd=23&nav_category=640&nav_id=971963, приступљено: 15.04.2015.

11) Реаговање Министарства спољних послова Републике Србије поводом изјаве премијера Албаније Едија Рама, 9. април 2015. Године, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/pres-servis/saopstenja/15072-2015-04-09-12-45-53?lang=sr>, приступљено: 15.04.2015.

12) Country Reports on Human Rights Practices for 2013, U.S State Department, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2013&dliid=220304>, приступљено: 15.04.2015.

Велике Албаније односи између Албаније и Црне Горе могу довести до нарушавања билатералних односа две земље.

Нарушеност односа Албаније и Грчке обухвата питање статуса Албанаца у Чамерији (грчки: Треспотија) и питање утврђивање границе на Јонском мору. Захтев тзв. Чам-Албанаца (које Албанија подржава имајући у виду њене спољнополитичке приоритете) односи се на добијање грчког држављанства, признавање статуса националне мањине и повратак имовине протераних Албанаца након Другог светског рата. Однос око овог питања сврставамо у ниво спора са високим конфликтним потенцијалом где се различитост ставова огледа у томе да се ово питање стално покушава ставити високо на агенди и интернационализовати, док је за Грчку оно одавно затворено и не постоји као проблем.¹³⁾ Са друге стране, будући да је дошло до блокаде ратификације Споразума о граници на Јонском мору, нарушене односе Албаније и Грчке по питању границе на мору сврставамо у ниво сукоба. Овај споразум потписан је 2009. године, али га је Уставни суд Албаније одбацио 2010. године због „повреде територијалног интегритета Албаније“, док је парламентарна комисија за спољне послове дошла до закључка да Споразум крши суверенитет и територијални интегритет Албаније. Након овог потеза грчки министар спољних послова је указао на то да ће преговарачки процес са Албанијом почети тек након ратификације постигнутог Споразума о граници.¹⁴⁾

Босна и Херцеговина као свој примарни циљ има очување и заштиту сопствене независности, суверенитета и територијалног интегритета, потпуну и доследну примену Општег мировног споразума,¹⁵⁾ као и приступање БиХ евроатлантским интеграционим процесима и учешће у другим мултилатералним форумима. Поред тога, као основне правце и активности спољне политике и трајни приоритет, Босна и Херцеговина наводи унапређење сарадње са суседним државама – Хрватском, Србијом и Црном Гором.¹⁶⁾ У складу са првим и задњим приоритетом највећи изазови Босне и

13) Miranda Vickers, “The Cham issue – Where to Now?”, *Conflict Studies Research Centre, Balkans Series*, 07/01, Defence Academy of the United Kingdom, January 2007.

14) Blerim Reka, *Greece slams the EU door to Albania in maritime dispute*, United Europe Blog, <http://www.united-europe.eu/news-and-topics/european-topics/greece-slams-the-eu-door-to-albania-in-maritime-dispute/>, 01.09.2014., приступљено: 16.4.2015.

15) Дејтонски мировни споразум из 1995. године. Овде треба имати у виду да политичке елите у БиХ не виде ову тачку на исти начин. Тако партије босанских муслимана теже већој централизацији на федералном нивоу, партије босанских Срба теже очувању надлежности Републике Српске, док Хрвати већином теже креирању сопственог ентитета.

16) Општи правци и приоритети за провођење спољне политике Босне и Херцеговине, МИП БиХ, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/osnovni_pravci_vanjske_politike_bih/default.aspx?id=2, приступљено: 15.04.2015.

Херцеговине, поред дубоких унутрашњих подела и проблема, биће утврђивање границе са Црном Гором на Суторини.¹⁷⁾

У складу са класификацијом коришћеном у овом истраживању, нерешено питање границе Босне и Херцеговине и Црне Горе код Суторине карактеришу блокада доношења Уговора о разграничењу, постигнутог након шест година процеса разграничења који је завршен средином 2014. године, организовање шире јавне расправе (што спада у другу фазу степена конфликтности), али и конкретне негативне дипломатске акције, као што су одлука црногорског председника да због територијалних претензија БиХ према Суторини одложи упућивање амбасадора Црне Горе у Сарајево и реципрочна одлука Председништва БиХ да повуче амбасадора БиХ из Црне Горе на консултације. Све ово сврстава га у трећу фазу конфликтности тј. сукоб. Имајући у виду подизање нивоа конфликтности, ово питање врло брзо добија значај и за треће стране попут Европске уније и САД, које су гаранти мира у БиХ.

Црна Гора је утврдила три приоритета своје спољне политике: интеграцију у ЕУ и НАТО, унапређење и одржавање добросуседских односа и регионалне сарадње, као и развијање билатералне и мултилатералне сарадње.¹⁸⁾ Као и у случају Босне и Херцеговине, Црна Гора ће посебан изазов имати у одређивању границе са овом суседном државом решавањем питања Суторине. Имајући у виду претходно наведени приоритет Албаније у погледу права Албанаца, од посебног значаја ће бити однос Црне Горе и Албаније поводом статуса албанске националне мањине. Не би требало занемарити ни проблем око питања црногорске националне мањине на Косову и Метохији, као ни топло-хладни однос са Србијом, посебно по питању права Срба у Црној Гори.

Поред поменутог нерешеног граничног сукоба на мору са Босном и Херцеговином, Црна Гора има спор са Хрватском око границе на полуострву Превлака на којем је тренутно на снази привремено режим установљен Протоколом из 2002. године. Будући да се у појасу Превлаке отпочело са истраживањем нафте и гаса може доћи до усложњавања постојећег спора.¹⁹⁾ Важан фактор, при

17) „Суторина (не) припада Босни“, Новости, 25.02.2015, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:535499-Sutorina-ne-pripada-Bosni>, приступљено: 15.04.2015.

18) „Спољнополитички приоритети Црне Горе“, Министарство вањских послова и европских интеграција Републике Црне Горе, <http://www.mvpei.gov.me/ministarstvo/spoljnopoliticki-prioriteti?alphabet=sr>, приступљено: 15.04.2015.

19) „Загреб: Превлака је под хрватском јурисдикцијом“, Политика, 02.08.2014, <http://www.politika.rs/rubrike/region/Zagreb-Prevlaka-je-pod-hrvatskom-jurisdikcijom.lt.html>, приступљено: 15.04.2015.

том, јесте и чињеница да је Хрватска чланица ЕУ, а Црна Гора у преговорима о чланству.

Република Македонија, такође, издваја три приоритета спољне политике: чланство у ЕУ, чланство у НАТО и економску дипломатију. Имајући у виду прва два приоритета, од посебног је значаја сукоб око имена и идентитета са Грчком и Бугарском који су довели до блокирање преговарачког процеса Македоније са ЕУ и чланства у НАТО.

Нарушени односи Македоније и Грчке око имена државе „Република Македонија“, трају још од осамостаљивања Македоније 1992. године. Иако је било одређених помака у преговорима, као што је сагласност страна из 1993. године да Македонија може да постане члан УН под привременим именом „Бивша Југословенска Република Македонија (БЈРМ)“ (Резолуције СБ УН 817 и 845) или постигнути Привремени договор из 1995. којим се Македонија обавезала на промену Устава и својих државних симбола, а Грчка да је неће блокирати у међународним и регионалним организацијама под привременим именом, овај сукоб до данас остаје нерешен. Данас Грчка одбија да да сагласност за чланство Македоније у ЕУ и НАТО све док се не реши спор око имена, али и измене Устава у погледу назива македонске нације. Вето Грчке на чланство Македоније у НАТО на Самиту у Букурешту 2008. године изазвао је општу осуду, а Међународни суд правде је, на основу тужбе Македоније, пресудио да је Грчка тада прекршила своје међународно преузете обавезе из Привременог договора.²⁰⁾ Са друге стране, пројекат владе десног центра у Македонији „античка Македонија“, као покушај грађења идентитета савремене Македоније на основама оне античке,²¹⁾ још више подгрева тензије и јача сумњичавост званичне Атине. Имајући у виду бројне негативне дипломатске акције и непримењивање постигнутих споразума, као и значајну улогу треће стране, овај нарушени билатерални однос свакако спада у сукоб.

Нарушени односи Македоније и Бугарске су, такође, компликовани будући да је ова држава била прва која је признала независност Републике Македоније, али није признала постојање посебне македонске нације или језика, већ их сматра подгрупом односно дијалектом бугарског народа и језика. Бугарска је крајем 2012. године била против одређивања датума за почетак преговора са Ма-

20) Пресуда Међународног суда правде у случају Македонија против Грчке, 05.12.2011, <http://www.icj-cij.org/docket/files/142/16827.pdf>, приступљено: 15.04.2015.

21) „Муке по Александру“, Време, 01. 03. 2012, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1038309>, приступљено: 15.04.2015.

кедонијом,²²⁾ због „антибугарске пропаганде“, а један од разлога је и објављивање Енциклопедије Македонске академије наука и уметности. Оптужујући је за административне и друге притиске на бугарску националну мањину у Македонији, Бугарска је већ 2006. године најавила преиспитивање поступака Македоније у таквим случајевима као један од критеријума на основу кога ће се проценити спремност ове државе за чланство у ЕУ. Све ово сврстава овај нарушени однос у категорију сукоба.

Карактер ових сукоба Македоније са Грчком и Бугарском говори о томе да Македонију пре свега брину питања која проистичу из тзв. социјеталног сектора безбедности,²³⁾ што може да проузрокује не само вишедеценијску фрустрацију, потпиривану споља и унутра, већ и ескалацију насиља ширих размера.

Такође, упоређивањем приоритета Албаније са приоритетима Македоније у погледу чланства у ЕУ, као и имајући у виду побуну Албанаца која се десила 2001. године, може се закључити да ће једно од значајних питања бити статус Албанаца који чине конститутивни народ Републике Македоније.

На крају, Република Србија као свој први стратешки спољнополитички приоритет одређује чланство у ЕУ, али и стварање и промоцију регионалне сарадње земаља Западног Балкана, као дела процеса „испуњавања политичких и других услова за несметан процес приступању Европској унији“.²⁴⁾ Несметан процес приступања Републике Србије Унији значи и решавање питања статуса тзв. Косова, чију су независност признале све суседне државе осим Босне и Херцеговине и Румуније.

Нарушени односи Србије са Албанијом, као што је претходно наведено, односе се на статус албанске националне мањине и статус дела територија и у овом моменту се налази на нивоу спора тј. постојања и реаговања на супротне ставове и изјаве.

22) „Бугари блокирају приступање Македоније ЕУ“, Новости, 11.12.2012, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:409994-Bugari-blokiraju-pristupanje-Makedonije-EU>, приступљено: 15.04.2015.

23) Погледати: Филип Ејдус, *Међународна безбедност: Теорије, сектори и нивои*, Службени гласник, Београд 2012, стр. 177-192.

24) „Европска унија и регионална сарадња, Министарство спољних послова Републике Србије, 25.09.2012, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu?lang=lat>, приступљено: 15.04.2015.

Иако је постојала негативна дипломатска акција Србије према Македонији²⁵⁾ и Црној Гори²⁶⁾ која је обухватала проглашење амбасадора ових држава у Србији *персонама нон грата*, исто се није десило са другим државама суседима Србије. Због брзе нормализације дипломатских односа Србије са овим државама, ове билатералне односе не сврставамо у спорне. Ипак, имајући у виду претходно наведене односе Албаније, уочљиве су тензије око статуса тзв. Косова у погледу могућег уједињења са Албанијом.

Што се тиче мањинског питања, у Прешеви и Бујановцу Албанци чине више од половине становништва, док у Медвеђи они чине око једне трећине становништва. Слично као у Македонији и на Косову и Метохији, Албанци са овог подручја су 1992. године организовали референдум у којем су изразили жељу да Прешево, Бујановац и Медвеђа уђу у састав тзв. Косова. Након тзв. Косовске кризе, доступности наоружања и подршке Албанаца са Косова и дијаспоре организована је Ослободилачка војска Прешева, Медвеђе и Бујановца (ОВПМБ), по угледу на Ослободилачку војску Косова, која је организовала оружану побуну у овом делу Србије одмах након потписивања Кумановског споразума и усвајања Резолуције СБ УН 1244, почетком 2001. године дошло је до побуне Албанаца на југу Србије. Завршетак ове побуне, демилитаризовањем ОВПМБ, у значајној мери је резултат деловања КФОР-а.

Имајући у виду прокламоване спољнополитичке приоритете албанске спољне политике, жалбе Албанаца и Бошњака на недовољну заступљеност у државним институцијама на локалном нивоу и мањак књига на албанском језику за секундарно образовање,²⁷⁾ може се очекивати пораст конфликтности билатералних односа Србије и Албаније у наредном периоду.

Са друге стране, Србија има нерешен територијални однос са Хрватском у подручју Шаренградске аде на Дунаву, настао након меандрирања реке и противплавних радова на њој. Због неподударања претходно дефинисане границе и садашњег тока реке постоје комади (цепови) копна и речна острва који се налазе са су-

25) „Протеран и амбасадор Македоније“, Блиц, 10.10.2008, <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/60335/Proteran-i-ambasador-Makedonije>, приступљено: 15.04.2015.

26) „Црногорски амбасадор непожељан у Београду“, Радио телевизија Србије, 09.10.2008, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/21220/Crnogorski+ambasador+nepo%C5%BEljan+u+Beogradu.html>, приступљено: 15.04.2015.

27) Country Reports on Human Rights Practices for 2013, U.S. State Department, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2013&dliid=220329>, приступљено: 15.04.2015.

протне стране обале Дунава, што отежава управљање границом.²⁸⁾ Овај територијални однос налази се у првој фази спора будући да постоје званично изражени супротни ставови две стране. Док Србија заступа став да је граница на средини пловног пута на Дунаву, Хрватска заговара катастарску границу која би одступала од тока Дунава.

Такође, билатерални односи Хрватске и Србије око оптужница за ратне злочине кулминирале су у случају Војислава Шешеља. Након што је тзв. хашки трибунал тражио његово враћање у притвор уследила је оштра размена ставова министара из Србије и Хрватске и паљење хрватске заставе од стране Шешеља, након чега је амбасадор Хрватске у Београду повучен на консултације у Загреб, а отправници послова Србије у Загребу упућен протест Министарства спољних и европских послова Хрватске (МСЕПХ). Наведене негативне дипломатске акције указују на подизање нивоа конфликтности и нарушавања билатералних односа две земље што ће сигурно захтевати веће ангажовање треће стране тј. Европске уније. Ипак, имајући у виду да ја дошло до поновног враћања амбасадора Хрватске у Београд, али да постоје изгледи за примену негативних дипломатских акција овај нарушени билатерални однос сврставамо у билатерални спор.

КОНФЛИКТНОСТ БИЛАТЕРАЛНИХ ОДНОСА ДРЖАВА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА И БЕЗБЕДНОСТ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Са крајем хладног рата правилно разумевање образаца регионалних конфликта и сарадње добило је шири значај. Конфликти и ефекат преливања који они производе дају билатералним споровима и сукобима земаља Западног Балкана посебан значај за безбедност Европске уније. У условима када су као једне од највећих претњи идентификовани тероризам, пролиферација оружја за масовно уништење и нелегалне миграције, успостављање добросуседских односа и регионалне сарадње на граничним појасевима Европске уније постају изузетно значајни за стабилност и безбедност саме Уније.

У складу са континуираним процесом проширења ЕУ, државе на простору Југоисточне Европе постале су део политике проширења ЕУ као специфичног поља уређености односа Уније са

28) Вишеслав Раос, „Помицање границе Еуропске уније на југоисток и вишеструки процеси територијализације“, *Политичка мисао*, бр.3/2013, Загреб, стр. 41.

државама изван ње за које постоји обострана сагласност да треба да постану њене чланице и коју карактеришу начела демократије, тржишне привреде и мултилатерализма, као и норме условљавања и диференцијације и бројна друга процедурална правила.²⁹⁾ Процес европских интеграција, као и перцепција Европске уније као, за сада, једине опције за економски просперитет и достизање цивилизацијских вредности, од стране држава кандидата и потенцијалних кандидата, омогућава креирање институционалних механизма и политичког притиска на државе региона да своје спорове решавају мирним путем. Међутим, криза политике проширења ЕУ, те распламсавање геополитичког сукоба између евроатлантских земаља и Русије, могу веома негативно утицати на политичку и безбедносну ситуацију на Балкану. Питање енергетске стабилности то у многоме и доказује. Имајући то у виду, као и чињеницу да је регион део шире Европе и да се непосредно наслања на границе ЕУ, јасно је да свака нестабилност, случајно или намерно изазвана, спољним или унутрашњим притисцима, мора недвосмислено утицати на стабилност и безбедност ЕУ као целине. Имајући у виду блиску прошлост и утицај југословенске кризе 90-тих година XX века на безбедност ЕУ, као и на развој Заједничке спољне, а посебно безбедносне и одбрамбене политике ЕУ, државе чланице су тога болно свесне и чиниће све да до новог сукоба на Балкану не дође.

У којој мери је, међутим, могућа трансформација региона Западног Балкана у мирољубиву заједницу након Хладног рата? Истраживање спроведено у овом раду указује нам да све државе које су кандидати или потенцијални кандидати за чланство у ЕУ имају значајне нарушене билатералне односе. Нарушени односи на нивоу сукоба обухватају питања идентитета и културе, као и гранична питања. При том, досадашња искуства показују да је нарушеност тзв. социјеталних односа трајнија и интензивнија, док се они око границе могу решавати и судским путем, као у случају Словеније и Хрватске око границе у Пиранском заливу, или Црне Горе и Хрватске око границе на Превлаци. Такође, до сада је показано да су за ЕУ значајнији они спорови или сукоби који се односе на њене државе чланице будући да се они преносе у институције и регионалне инструменте и механизме ЕУ. Поред тога, Македонија са два нарушена билатерална односа на нивоу сукоба који су социјеталне природе и са државама које су већ чланице Европске уније – са Грчком око имена и идентитета и Бугарском око иден-

29) Марина Т. Костић, „Политика проширења Европке уније: концепт, научене лекције и случај Србије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 221.

титета, културе и језика – као и са спором око положаја Албанаца, предњачи као потенцијални извор небезбедности региона и Европске уније. Такође, Албанија са граничним сукобом са Грчком, као чланицом ЕУ, око границе на Јонском мору и Србија са сукобом са Хрватском, као чланицом ЕУ, око нерешених питања проистеклих из ратова на простору бивше Југославије и оптужница за ратне злочине, представљају значајне изазове за стабилност ЕУ. Ове две државе, поред наведених односа сукоба, са чланицама ЕУ, имају и спорове који се односе на њихово национално питање што представља значајан потенцијални извор нестабилности региона и ЕУ.

Поред класификације самих нарушених односа држава Западног Балкана и њиховог утицаја на безбедност ЕУ, потребно је имати у виду и да у случају нових глобалних заоштравања на релацији Исток-Запад, као што је на то указао сукоб у Украјини, различити фактори на Балкану могу представљати „истурене руке“ појединих великих сила, чиме би се билатерални спорови/сукоби могли користити у туђем интересу. У том смислу, концепт велике Албаније може бити прихватљив за САД и ЕУ уколико се има у виду веровање у „Европску Албанију као модела инспирације и фактора мира и демократске стабилности“, које је диктирано „геостратешком одговорношћу као НАТО чланице, значајем који је албански фактор добио након проглашења независности и проспекта Евро-Атлантске интеграције, који усмеравају доктрину националне безбедности у региону.“³⁰⁾ Из истог разлога, евентуално уједињење Србије и Републике Српске неће бити прихватљиво уколико се има у виду геостратешка перцепција Срба као продужене руке руског утицаја на Балкану. Такође, примењујући исте узроке може се очекивати да у мери у којој се Војводина буде дистанцирала од политике неутралности, њене тенденције за осамостаљивањем биће све значајније. Наведено указује да до регионалне трансформације Западног Балкана, након распада СССР-а, још увек није у потпуности дошло.

ЛИТЕРАТУРА

Безбедна Европа у бољем свету - Европска стратегија безбедности, 2003. (до-ступно на: <http://www.isac-fund.org/download/Evropska%20strategija%20bezbednosti.pdf>).

30) Priorities of Albanian foreign policy, <http://www.punetejashtme.gov.al/en/mission/priorities/priorities>. Приступљено: 15.3.2015. године.

- „Бугари блокирају приступање Македоније ЕУ“, Новости, 11.12.2012, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:409994-Bugari-blokiraju-pristupanje-Makedonije-EU>, приступљено: 15.04.2015.
- Buzan, Barry, „How regions were made, and the legacies for world politics: an English School reconnaissance“, in: *International Relations Theory and Regional Transformation* (edited by T. V. Paul), p. 22-46.
- Vickers, Miranda, „The Cham issue – Where to Now?“, *Conflict Studies Research Centre, Balkans Series, 07/01*, Defence Academy of the United Kingdom, January 2007.
- „Европска унија и регионална сарадња“, Министарство спољних послова Републике Србије, 25.09.2012, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu?lang=lat>, приступљено: 15.04.2015.
- Ејдус, Филип, *Међународна безбедност: Теорије, сектори и нивои*, Службени гласник, Београд 2012.
- Живковић, Урош, „Утицај процеса европске интеграције на спољну политику Србије: пример регионалне сарадње и добросуседских односа“, *Синтезис IV/1*, 2012, стр. 109-131.
- Зорко, Марта, „Конфликтни потенцијал добросуседских односа: Случај Хрватске и Словеније“, *Политичке перспективе*, бр. 2/2011, Факултет политичких наука, Београд, стр. 43-62
- Зорко, Марта, „Конфликтни потенцијал добросуседских односа: Случај Хрватске и Црне Горе“, *Политичке перспективе*, бр. 1/2013, Факултет политичких наука, Београд, стр. 57-75.
- Костић, Марина Т., „Политика проширења Европке уније: концепт, научене лекције и случај Србије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 219-233.
- Лопандић, Душко и Кроња, Јасминка, *Регионалне иницијативе и мултилатрална сарадња на Балкану*, Европски покрет у Србији, Београд, 2010.
- „Муке по Александру“, *Недељник Време*, 01.03.2012, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1038309>, приступљено: 15.04.2015.
- Општи правци и приоритети за провођење спољне политике Босне и Херцеговине, Министарство иностраних послова БиХ, http://www.mvr.gov.ba/vanjska_politika_bih/osnovni_pravci_vanjske_politike_bih/default.aspx?id=2, приступљено: 15.04.2015.
- Pellet, Allain, "The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples", *European Journal of International Law* 3 (1), 1992, p. 180-185.
- Пресуда Међународног суда правде у случају Македонија против Грчке, 05.12.2011, <http://www.icj-cij.org/docket/files/142/16827.pdf>, приступљено: 15.04.2015.
- „Протеран и амбасадор Македоније“, Блиц, 10.10.2008, <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/60335/Proteran-i-ambasador-Makedonije>, приступљено: 15.04.2015.
- „Рама: ЕУ уједињује Албанију и КиМ“, Б92, 23.03.2015. http://www.b92.net/info/vesti/index.php?уууу=2015&mm=03&dd=23&nav_category=640&nav_id=971963, приступљено: 15.04.2015.

- Раос, Вишеслав, „Помицање границе Еуропске уније на југоисток и више-струки процеси територијализације“, Политичка мисао, бр.3/2013, Загреб, стр. 33-55.
- Реаговање Министарства спољних послова Републике Србије поводом изјаве премијера Албаније Едија Раме, 9. април 2015. Године, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/pres-servis/saopstenja/15072-2015-04-09-12-45-53?lang=суг>, приступљено: 15.04.2015.
- Reka, Blerim, *Greece slams the EU door to Albania in maritime dispute*, United Europe Blog, <http://www.united-europe.eu/news-and-topics/european-topics/greece-slams-the-eu-door-to-albania-in-maritime-dispute/>, 01.09.2014., приступљено: 16.4.2015.
- Спољнополитички приоритети Републике Албаније, Министарство спољних послова Републике Албаније, <http://www.punetejashme.gov.al/en/mission/priorities/priorities>, приступљено: 15.04.2015.
- „Спољнополитички приоритети Црне Горе“, Министарство вањских послова и европских интеграција Републике Црне Горе, <http://www.mvpei.gov.me/ministarstvo/spoljno-politicki-prioriteti?alphabet=суг>, приступљено: 15.04.2015.
- „Суторина (не) припада Босни“, Новости, 25.02.2015, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:535499-Sutorina-ne-pripada-Bosni>, приступљено: 15.04.2015.
- „Country Reports on Human Rights Practices for 2013, U.S State Department, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, Macedonia“, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2013&dclid=220304>, приступљено: 15.04.2015.
- „Country Reports on Human Rights Practices for 2013, U.S. State Department, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, Serbia“, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2013&dclid=220329>, приступљено: 15.04.2015.
- „Црногорски амбасадор непожељан у Београду“, Радиотелевизија Србије, 09.10.2008, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/21220/Crnogorski+ambasador+nepo%25%BEeljan+u+Beogradu.html>, приступљено: 15.04.2015.

Marina T. Kostic, Uros V. Zivkovic

**STRAINED BILATERAL RELATIONS
IN THE WESTERN BALKANS AND
SECURITY OF THE EUROPEAN UNION**

Resume

Research of the strained bilateral relations and regional cooperation in the border zone of the European Union, which Western Balkans also represents, is very significant taking into account that some of the greatest threats to the EU security, that requires good cooperation

between the countries of the region, are terrorism, proliferation of weapons of mass destruction and illegal migration.

From a review of strained bilateral relations between the EU candidate countries and potential candidates for EU membership, they can be classified into at least two types. According to the status of the subjects participating in the strained bilateral relationship, they can be classified as strained relations that these countries have among themselves and those which they have with the EU Member States. Strained relations of the Western Balkans states that are candidates for the EU membership with the EU Member States are of particular importance for the stability of the EU, since the Member States may use their status for blocking the progress of the negotiation process of the candidate countries and potential candidates for the EU membership. Also, strained bilateral relations in the region can be classified according to the contents and in this sense they can be divided into the disturbed relations over borders and the status of the territory, the status of national minorities, issues of identity, culture and language, or those resulting from war heritage.

The research results indicate that the Western Balkans region has not yet been transformed into a peaceful community and is still at the level of coexistence characterized by institutions such as the sovereignty, territorial integrity, balance of power, control conducted by the major powers, War and International Law (Buzan).

The survey has, also, found that bilateral relations of the R. Macedonia represents the biggest security challenge for the EU, since it reveals that this country has two strained bilateral relations at the level of conflict that have societal nature and with countries that are already members of the European Union - with Greece over its name and identity, and Bulgaria over the issues of identity, culture and language. It also indicates that the disruption of the so-called societal relationships is more lasting and intense than those around the border, which can be resolved through the courts, as in the case of Croatian and Slovenian maritime border issue.

Finally, Albania with the maritime border conflict with Greece, as a EU Member State, over border on the Ionian Sea and Serbia with the conflict with Croatia, as a member of the EU, over the unresolved issues arising from the wars in the former Yugoslavia and the war crimes indictment, represent significant challenges for the stability of the EU. These two countries, in addition to the above mentioned conflicts with EU Member States, have disputes relating to their national issue as an important potential source of instability in the region and the EU.

These national issues can be used as a tool for the conflict of interest of two major powers like the United States and Russian Federation.

Keywords: *bilateral relations, Western Balkans, European Union, conflicts, security*

* Овај рад је примљен 17. априла 2015. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције 15. маја 2015. године.